॥श्री॥ ९ जुलै २०२५

जो आवडतो सर्वांना
तोचि आवडे देवाला ॥

अशी एका गाण्याची ओळ आहे. म्हणजे लोकप्रिय माणसेच देवाला आवडतात असा याचा अर्थ होतो का? आणि लोकप्रिय म्हणजे नरी कोण?

वयाच्या वेगवेगळ्या टप्प्यावर लोकप्रियतेच्या व्याख्या बदलत गेल्या. शालेय जीवनात असताना काही शिक्षिका आवडायच्या. अभ्यासात किंवा खेळात पुढे असणाऱ्या मैत्रिणी फार भारी वाटायच्या. पुढे तारुण्यात प्रवेश केल्यावर चित्रपटातील नट नटी अत्यंत लोकप्रिय वाटायचे. नंतर काही उद्योगपती, राजकारणी, खेळाडू असे लोकप्रियतेचे निकष बदलत गेले. कधी कधी एखादा समाजकार्य करणारा समाजसेवक, गरिबांसाठी उपचार करणारा वैद्यकसेवेतील मोठा डॉक्टर लोकप्रिय आहे असे वाटायचे. मग हे सर्व लोकप्रिय माणसे देवाची लाडकी आहेत का? याचे उत्तर संमिश्र आहे. आहेतही आणि नाहीतही!

पुढे दासबोध, गीता, उपनिषदे यांचा थोडाफार अभ्यास सुरु केल्यानंतर हळूहळू हे कोडे उलगडू लागले. देवाचे आवडते होण्यासाठी सुंदर रूप, भरपूर संपत्ति, अपार ज्ञान, कला, विद्या यांची जाण असायलाच पाहिजे असे नाही. उलट या गोष्टी नसतील तेवढे चांगले! कारण त्यांच्यामुळे अहंकार वाढीस लागतो आणि ईश्वर प्राप्तीच्या मार्गातील सर्वात मोठा अडथळा म्हणजे अहंकार मीपणा काढून टाकला की परमेश्वर सहजच प्राप्त होतो. प्रेमाची गल्ली अत्यंत चिंचोळी, अरुंद आहे. आपण स्वतःला समर्पित केल्याखेरीज या मार्गावरुन जाताच येत नाही.

२६ नोव्हेंबर२१

दशक - १९, समास - ६

बुद्धिवादनिरूपण

अशाच मनःस्थितीत असताना एका अनोख्या शब्दाची ओळख झाली आणि तो म्हणजे लोकसंग्रह. जनजागरण! आपल्या सगळ्या संतांच्या चरित्रात याचेच प्रतिबिंब पडलेले दिसते. त्यांनी जनसामान्यांना कसे आपलेसे केले हे जाणून घेताना खरोखर सर्वभूतहिते रता: हे शब्दश: पटले.

आता लोकसंग्रह म्हणजे काय? तर लोकांना एकत्र करणे हा साधा शब्दार्थ! परंतु लोकांना नुसते जमा करून चालणार नाही तर त्यांची मने त्या समूहाशी एकरूप व्हायला हवीत. त्यासाठी अंतःकरणात प्रवेश करता यायला हवा. आणि या सर्वांसाठी हवा तो विवेक, ~~सदाचरण~~ निःस्पृहता, आचरणातील पारदर्शकता!

यथा चित्तं तथा वाचा यथा वाचस्तथा क्रिया
चित्ते वाचि क्रियायां च साधूनामेकरूपता।

अशा महंताच्या प्रत्येक क्रियेमध्ये विवेकाचे दर्शन घडते त्याचे वर्तन सचोटीचे, निर्मळ व निःसंदेह असते. त्याच्या कोणत्याही गोष्टीविषयी संशय वाटत नाही. असा महंत सर्वांना हवाहवासा वाटतो. प्रत्येक पाऊल टाकताना त्यामागे त्याचा विचार असतो. केवळ परमार्थातच नाही तर त्याचा प्रपंचही नेटका, नेमका असतो. खरं पाहिलं तर प्रपंच व परमार्थ यातील सीमारेषा धूसर/अस्पष्ट आहे. या दोन्हीही मानवी जीवनाच्या महत्त्वाच्या बाजू आहेत. आणि म्हणूनच प्रपंच उत्तमरीतीने व तरीही अलिप्ततेने साधला तर तो परमार्थापेक्षा किंचितही कमी नाही आणि तेच जर का परमार्थामध्ये विषयचिंतन आले तर ते बाधक ठरू शकते आणि लोक नेमकी इथेच गफलत करतात.

©www.madhaveeraghuveer.com

आणि विवेक हा प्रपंचात काय किंवा परमार्थात काय महत्त्वाचा घटक आहे. आणि अशा विवेकी माणसाची संगत, सहवास लाभावा अशी लोकांची इच्छा असते.

वरी चांगला अंतरी गोड आहे।
तयालागी कोणीतरी शोधिताहे॥

असा महंत स्वतःचे जीवन उत्तम रीत्या व्यतीत करतो पण त्याचबरोबर इतरांनाही विवेकाच्या बळावर भगवद् भजनाकडे वळवतो. त्याला स्वतःला उत्कृष्ट, हितकारक आणि भव्य गोष्टींची आवड असते.

उत्कट भव्य तेचि घ्यावे। मळमळीत अवघेचि टाकावे।
निःस्पृहपणे विख्यात व्हावे। भूमंडळी॥

अशा आदर्श पुरुषाच्या सहवासात जो कोणी येईल त्याचे जीवन आंतर्बाह्य बदलून जाते. परीसाच्या स्पर्शाने लोखंडाच्या तुकड्याप्रमाणे त्याचे आयुष्य उजळून निघते. या महंताच्या पदचिन्हांवरून त्याची वाटचाल सुरू होते. सर्वांच्या वागण्या बोलण्यात समंजस असतो. लोकांना असा महंत कितीही हवाहवासा वाटला तरीही तो सदैव माणसांच्या गराड्यात रहात नाही. तो गुप्तरूपाने एकांतात रहातो. त्याला एकांत मनापासून आवडतो. एकांतात पुढील कार्याची योजना करावी व लोकांनात येऊन आपल्याला शक्य असेल तेवढे कार्य ताबडतोब करून टाकावे असे त्याचे धोरण असते. ~~असा हा~~ लोकांना नामस्मरणाला लावावे, आत्माराम ओळखावा व भगवद्कीर्तीने सर्व भूमंडळ भरून टाकावे. असा हा समर्थांचा महंत असतो. अधिक लोकांत जाऊन विचार केला तर हे सर्व गुण श्री समर्थांच्या ठायी स्पष्टपणे आढळतात.

© www.madhaveeraghuveer.com

કધી ગળતલા કધી નિવળ
ઐસા કંઠીત જાતા કાળ |

આત્મકલ્યાણાચી ઇચ્છા અસણારે શાહાણે લોક જર અસે વાગતીલ તર યા દેશાચે આનંદવનભુવન વ્હાયલા વેળ લાગણાર નાહી. અર્થાત અસા લોકસંગ્રહ કરણે કાહી સોપી ગોષ્ટ નાહી. માત્ર ત્યાસાઠી કાહી પથ્યે અવશ્ય પાળાયલા હવીત. ગુરુ-શિષ્ય હે નાતે ફાર નાજુકચ આહે. Wave length જુળાયલા હવી. પરમાર્થ માર્ગામધ્યે સાધકાચા ઉદ્ધાર કરણ્યાસાઠી, ત્યાલા લવકરાત લવકર સન્માર્ગાવર આણણ્યાકરિતા સદ્ગુરુંચી આવશ્યકતા અસતે. હી વસ્તુસ્થિતિ અસલી તરી યોગ્ય ગુરુ ભેટાયલા હવા. કાહી લોભી ગુરુ જબરદસ્તીને, કુણાલા તરી મધ્યસ્થી ઘાલૂન ઉપદેશ દેતાત. પણ અશા ગુરુંચે મહત્વ આપોઆપ કમી હોતે. કુણી કુણાલા ઉપદેશ દેઊ નયે યાવિષયી સમર્થ આપલ્યાલા સાવધ કરતાત.

ભાવિક માત્ર ઉપદેશ દેતી | પુઢે પુઢે હોત જાતી |
બોલવિલ્યા લોકાંત મહંતી | માંડૂચિ નયે ||

કારણ શિષ્ય અસણારા ભાઉ ગુરુ અસણાચ્યા ભાવાકડે તિતક્યા શરણભાવાને પાહૂ શકત નાહી આણિ મ્હણૂન ત્યાને કેલેલા ઉપદેશ પચત નાહી. આચરણાત યેત નાહી. મન નિઃસંદેહ હોત નાહી. સતત સંશય ફણા વર કાઢત રહતો.
યાશિવાય કધી પત્નીલા ગુરુ કેલં જાતે તર કધી મુસલમાનલા ગુરુ કેલા. ચાંભારાલા શિષ્ય માનલે તર હા અવ્યવહારી પણા આહે. અનુચિત પ્રકાર આહે. યામુળે લોકસમૂહ નાસતો, વિચલિત હોતો. શેવટી સત્ય ઉઘડકીસ યેતે ફજિતી હોતે

આપણ મુખ્ય ગુરુ કેલા | શિષ્ય ચાંભાર મેળવિલા |
નીચ યાતીને નાસલા | સમુદાવ || ૧૩ ||

© www.madhaveeraghuveer.com

कोणतेही कार्य तो अविचाराने सुरू करत नाही. त्यातील अडचणी, धोके व परिणाम यांचा सर्व बाजूंनी विचार करून मग निर्णय घेणाऱ्या महंताची बुद्धि ही सात्त्विक असते. त्याची निश्चयात्मिका बुद्धि त्याला योग्य मार्ग दाखवते.

दुर्जनासी राखों जाणे । सज्जनासी निवडूं जाणे ।
सकळांचे मनींचे जाणे । त्याचे त्यापरी ॥१७॥

समाजाचे नेतृत्व करताना सर्वांच्या अंतरंगातील हेतू ओळखून वागावा लागतो आणि समाजात तर कितीतरी प्रकारचे सुष्ट-दुष्ट, कपटी-ठक, विचारवंत, कलहप्रिय लोक असतात. या सर्वांना चुचकारून, निश्चया तिथे जागा दाखवून पण तरीही समाजाने सांभाळणे हे काही सोपे काम नव्हे. मात्र जो खरा अलिप्त आहे, त्याला कशाचीही अपेक्षा नाही व जो दयाळू आहे त्यालाच असे वागणे जमू शकते. हाती घेतलेल्या कार्याविषयी त्याच्या मनात कोणतीही शंका नसते. इतरांनाही त्याच्यावर विश्वास असतो. त्याचे बोलणे मनापासून हवेसे वाटते. त्याने दाखवलेल्या मार्गाने चालताना मनाला विलक्षण शांतीचा व समाधानाचा अनुभव येतो. आणि असा महंत लोकांमध्ये मान्यता पावतो.

उत्कट निस्पृहता धरिली । त्याची कीर्ति दिगंती फाकली ।
उत्कट भक्तीने निवाली । भूमंडळी ॥

त्याच्या साऱ्या कार्याला उत्कटतेचा स्पर्श असतो. उत्कटता म्हणजे मनाची तळमळ, अतिशय तीव्रता. असा मनुष्य स्वकर्मात आपला जीव ओततो. त्यामुळे त्याच्या प्रत्येक गोष्टीत जिवंतपणा व तरीही सहजता अनुभवता येते.

ઉત્કટ ભક્તી ઉત્કટ જ્ઞાન। ઉત્કટ ચાતુર્ય ઉત્કટ ભજન।
ઉત્કટ યોગ અનુષ્ઠાન। ઠાઈ ઠાઈ ॥૨૨॥

નાહીતરી પરમાર્થામધ્યે ઉત્કટતા અસલ્યાશિવાય ઈશ્વરાચા સાક્ષાત્કાર શક્યચ નાહી. પ્રલ્હાદાચી ઉત્કટ ભગવદ્ભક્તી, નારદાંચી ઉત્કટ ભજનપ્રીતી, મહામુની પતંજલીંચી ઉત્કટ યોગસાધના, રામશાસ્ત્રી પ્રભુણે યાંચી ઉત્કટ નિઃસ્પૃહતા યામુળેચ તર ત્યાંના ઈશ્વરાચ્યા હૃદયાત સ્થાન મિળાલે.

હી ઉત્કટતા સાધણ્યાસાઠી, મનુષ્ય ધ્યેય પ્રાપ્ત કરણ્યા સાઠી ત્યા વિષયાતીલ સખોલ જ્ઞાન હવે. સારાસાર વિવેક હવા આણિ હે સર્વ આત્મસાત કરણ્યાસાઠી એકાંતવાસ હવા. એકાંતાત આત્મસંવાદ સાધતા યેતો. ઉચિત નિર્ણય ઘેતા યેતાત. ત્યાચ્યા વિચારાત કણમાત્રહી ઘોટાળા નસતો. ત્યાચે વાગણે બોલણે સુસૂત્ર અસતે. હે કેવળ આત્મારામાચ્યા સાક્ષાત્કારાને સાધૂ શકતે

એકાંતી વિવેક કરાવા। આત્મારામ ઓળખાવા।
યેથૂન તેથવરી આઘવા। કારિય નાહી ॥

એકાંતા કા આત્માનાત્મવિવેક સાધલા કી મગ ઐહિક ગોંધળ ઉરત નાહી. સંદેહાલા જાગા રહાત નાહી આણિ મગ ત્યાતૂન આપણ વ ઇતરાંચે જીવન સુંદર હોઊ શકતે

અખંડ તજવીજ ચાળણા જેથે। પાહતા કાય ઉણે તેથે।
એકાંતેવિણ પ્રાણીયાતે। બુદ્ધિ કૈસી ॥૨૯॥

નિત્યાનિત્યવિવેકાકડે આયુષ્યાત ફાર વરચે સ્થાન આહે. વિવેકાને આયુષ્યાત ______ યશ હાતી યેતેય. ત્યામુળે અખંડ ચાળણી કરૂન આપણ આયુષ્ય ધારદાર બનવાવે. આપલ્યા જીવનાચે સુંદર, સુગંધીત પુષ્પ બનવાવે વ પરમેશ્વરચરણી સમર્પિત કરાવે. જ્યામુળે આપણ વ આપલ્યા બરોબર ઇતરાંચે આયુષ્ય ઉજળૂન નિઘેલ.

© www.madhaveeraghuveer.com

મા હે સર્વ કળતે પણ વળત નાહી. ચાંગલે કામ કરણ્યાસ હે આયુષ્ય નિઘૂન જાતે. માત્ર આપલે કળત ચાલણાર નાહી કારણ કાળ આપલ્યાલા અવધિ દેત નાહી. કાળાચા ઘાલા કધી પડેલ હે કાહી સાંગતા યેણાર નાહી

નાહી દેહાચા ભરવસા। કેલા સાયાસ વાયાસા।
પ્રસંગ પડેલ કૈસા। કોણ જાણે॥
યા કારણે સાવધાન અસાવે। જિતુકે હોઈલ તિતુકે કરાવે।
ભગવત્કીર્તિને ભરાવે। ભૂમંડળ॥

આયુષ્ય હે ક્ષણભંગુર આહે. અળવાવરચ્યા પાણ્યાપ્રમાણે આહે. યા દેહાચા કાહી ભરવસા દેતા યેત નાહી. યા સૃષ્ટીચ્યા કાળગણનેત માણસાચે આયુષ્ય અલ્પ તર આહેચ પણ અનિશ્ચિત આહે. કરણ્યાસારખ્યા પુષ્કળ ગોષ્ટી આહેત પરંતુ વયાચી મર્યાદા ત્યાલા બાધ આણતે

અનેકશાસ્ત્રં બહુવેદિતવ્યમ્
અલ્પશ્ચ કાલો બહવશ્ચ વિઘ્નાઃ।
યત્ સારભૂતં તદુપાસિતવ્યમ્
હંસો યથા ક્ષીરમિવામ્બુમધ્યાત્।

∴ વેળ ન દવડતા જેવઢે આયુષ્ય વાટ્યાલા આલે આહે ત્યાચા જાસ્તીત જાસ્ત સદુપયોગ કરાવા. આપણ સ્વતઃ ભગવદ્ભજન કરાવે વ ઇતરાંકડૂન કરૂન ઘ્યાવે કિંબહુના જે જે કાર્ય કરૂ તે તે ભગવંતાચે સમર્પૂન કરાવે

આત્મા ત્વં ગિરિજા મતિઃ સહચરાઃ પ્રાણાઃ શરીરં ગૃહં।
પૂજા તે વિષયોપભોગરચના નિદ્રા સમાધિસ્થિતિઃ।
સંચારઃ પદયોઃ પ્રદક્ષિણવિધિઃ સ્તોત્રાણિ સર્વા ગિરો
યદ્યત્ કર્મ કરોમિ તત્તદખિલં શંભો તવારાધનમ્॥

© www.madhaveeraghuveer.com